

Смислові складові кризового дискурсу

У проблематиці інформаційних та когнітивних воєн та їх психологічного впливу на особистість важливо зосередитися на чинниках впливу, серед яких потужну роль виконує цілеспрямоване використання актуалізованих кризовою ситуацією смислів. Зі смислів конструюється наратив; наратив втілюється у тексті; з сукупності текстів формується дискурс. В ситуації, коли актуалізуються смисли, породжені кризовою ситуацією, ми говоримо про кризовий дискурс воєнної ситуації. Зрозуміло, що цей дискурс неоднорідний, неоднотиповий, суб'єктивний, мінливий, динамічний; його складові розподілені між різними частинами соціуму.

Є реальність кризових обставин, у які потрапила людина, і є суб'єктивне уявлення індивіда про реальність. Це суб'єктивне уявлення може бути неусвідомленим – виражатися в емоції, стані, соматичних реакціях організму тощо, а може стати усвідомленим, осмисленим. Коли є сенси, вони мають якусь природу – концептуальну, образну тощо. При семіотизації (семантизації) цих смислів породжуються знаки різної природи та тексти, що у сукупності формують відповідний дискурс.

Це питання можна розглядати в масштабах колективного дискурсу; на даному етапі дослідження нас цікавив смисловий вимір переживання індивідуумом реалій сучасної кризової ситуації: які смисли стають для особистості актуальними і гостро переживаються в сучасній кризовій ситуації. Це важливо для смислового аналізу текстів наративів, що використовуються в ПСО: зростає значимість інтерпретаційних процесів, серед яких критичний смисловий аналіз грає центральну роль.

Дослідження проводилося на матеріалах відкритих джерел (дописи кризового плану у соціальних мережах (Зарецька, 2023), матеріали конференцій, присвячених викликам сучасної кризової ситуації, матеріали деяких медіа тощо), а також за матеріалами опитування дорослих респондентів. Порівняння чи співставлення тих конкретних дискурсів, де було знайдено ті чи інші кризові смисли, не проводилося; ставилася задача скласти свого роду «енциклопедію смислів», які актуалізувалися у зв'язку з війною.

В рамках даної роботи можна навести лише фрагменти побудованої протягом виконання роботи системи відповідних «кризових» смислів. Ось фрагмент "негативної" лінійки почуттів, що їх переживають особи у кризовій ситуації: шок, розгубленість, безпорадність, фатальність, безвихідь, розлука, провина (що не в Україні, не переживаєш страшні події з усіма), тривога, непередбачуваність майбутнього, втрата стабільності, потреба в безпеці, страх, ненависть, злість, помста, відчай, розпач, втрата тощо. Ця купа і є тією множиною «надбань» кризового сьогодення, яка потребує опрацювання в

кожній конкретній постраждалій людині. Ювелірні методичні розробки психологів і психотерапевтів мають допомогти виявити ці небезпечні для особи переживання і знайти шлях для їх нівелювання.

Людина, що переживає кризову ситуацію, швидше і глибше усвідомлює свій досвід переживання – цього вимагає необхідність подолання проблем, що виникають. Тому і говорять про життєві проблеми і певні негативні суб'єктивні обставини як сприятливий ґрунт для особистісного зростання, дорослішання і визрівання особистості, навіть для спалаху творчості, як би це важко не переживалося в емоційному плані.

Дослідження виявило і потужну «ресурсну» лінійку, що об'єднала смисли, на які спиралися люди, перебуваючи у кризовому стані. Наведемо фрагмент цієї сукупності: співпереживання, прагнення до згуртованості, об'єднання, прагнення розділити чийсь біль і поділитися своїм, взаємна підтримка, прагнення до трансцендентності, відчуття, що життя – самоціль, розширення свідомості, самодостатність, збереження цінностей, свідома підтримка цінностей (краса, добро, істина, чесність тощо), свідома цілеспрямованість на розвиток життєстійкості, активний пошук конструктивного виходу з відчуття тривоги, занурення у її осмислення тощо. Опитувані назвали креативні суб'єктивні конструктивні шляхи подолання негативних переживань, пов'язаних з кризовою ситуацією.

Надзавдання людини у такій ситуації – оСМИСЛити свою кризову ситуацію, проаналізувати її сенси, тобто виявити їх, упорядкувати, усвідомити їх сповна. Компетентність у вирішенні смислових задач (в першу чергу, у важких обставинах кризової ситуації) постає надважливою складовою життєвої компетентності особистості, особливо у кризові періоди життя суспільства. За Н.В. Чепелевою (Чепелева, 2023), задачі на смисл в контексті розвитку особистості, формування здатності до самопроекування, самоздійснення, самотворення є найбільш значимими: їхнє розв'язання надає семантичну визначеність певним життєвим подіям, ситуаціям, а також розширює уявлення людини про власні особистісні якості та ресурси, показуючи шляхи саморозвитку та самопроекування. Це суттєво сприяє розширенню контексту особистості, появи нових смислових новоутворень.

Список використаних джерел

Зарецька, О.О. (2023). Кризовий наратив у соціальних мережах: психологічний аналіз. Психологічні студії. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Л. Українки. 2. 84–93. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/736992/>. DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.2.11>.

Чепелева, Н.В. (2023). Наратив як засіб розв'язування смислових задач у ситуації невизначеності. Технології розвитку інтелекту. Т. 8. № 2 (34). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/633/209.